

jąca się bardzo bogatą topografią i dużym zróżnicowaniem miejscowości. Dołączono do niej plany miejskie Pragi i Bratysławy. Ostatnia plansza podaje syntetyczny skrót najważniejszych danych statystycznych o ČSRS.

Ogólnie *Zeměpisný Atlas* należy ocenić bardzo pozytywnie. Stanowi on wyczerpujące i doskonale pod każdym względem kartograficzne kompendium wiedzy geograficznej o Czechosłowacji.

Aleksander Schwartz

„HISTORICA” III. Les sciences historiques en Tchécoslovaquie. Historical Sciences in Czechoslovakia. Historische Wissenschaften in der Tschechoslowakei. Le scienze storiche nella Cecoslovacchia. Nakladatelství Československé Akademie VĚD, Praha 1961.

Podobnie jak i w latach ubiegłych, trzeci numer rocznika „Historica” zawiera wybór najnowszych i najbardziej wartościowych prac naukowców czechosłowackich z zakresu różnych dyscyplin wiedzy historycznej. Prace te, ogłoszone w językach zachodnioeuropejskich, przeznaczone są dla czytelników zagranicznych.

Artykuły otwiera praca P. Olivy (w języku angielskim) z zakresu historii starożytnej pt. *Problem helotów*. Autor stwierdzając, iż żadne poza Atenami starożytne państwo greckie nie doczekało się tylu opracowań naukowych co Sparta, widzi równocześnie najwięcej w tychże pracach zawartych sprzeczności. Uwidacznia się to szczególnie na przykładzie diametralnie różnych ocen roli i położenia helotów, spełniających w państwie spartańskim funkcję głównej siły roboczej. Oliva polemizuje z nacjonalistyczną historiografią niemiecką, w szczególności z wywodami K. O. Müllera na ten temat, który idealizował warunki życiowe helotów w Sparcie. Nacjonalistyczna historiografia niemiecka usiłuje bowiem przedstawić położenie helotów w Sparcie jako ogólną prawidłowość w procesie rozwoju społeczeństwa, zależność ich od spartańskich władców przyrównując niekiedy do feudalnego porządku społecznego. Oliva natomiast dowodzi, że położenie tej grupy społecznej w Sparcie było typowe dla okresu nierozwiniętego niewolnictwa.

Drugi z kolei artykuł opublikowano w języku niemieckim. J. Dobiáš poddał krytyce dwa błędnie — jego zdaniem — rozumiane dotąd źródła do historii plemion naddunajskich. Pierwszym ze źródeł to *Rufius festus, Brevarium 8*, drugim — *Cassius Dio LXXVII 20,3,III 398 Boissevain*.

I. Borkovský, również w języku niemieckim, pisze o początkach i rozwoju praskiej siedziby staroczeskich książąt Przemyslidów. Chodzi tu o charakterystyczny w swej dzisiejszej postaci symbol Pragi czeskiej — Hradczyn. Jak się okazuje, w czasie tysiącletniego istnienia przeszedł on 90 faz budowy nim przybrał swój obecny wygląd. Dawniej zamek książęcy i królewski, dziś — siedziba prezydenta ČSRS. Artykuł ilustruje 28 zdjęć przedstawiających prace wykopaliskowe i odkrycia archeologiczne na dziedzińcu zamkowym. Nadto zamieszczono plan sytuacyjny z zarysem wałów obronnych i zabudowań zamku w IX, X i XI w.

J. Macke — podobnie jak w poprzednich zeszytach „Historica” — zajmuje się kwestią niemieckiej wojny chłopskiej w 1925 r. i jej wpływów na politykę państw ościennych. Artykuł Macka, w języku włoskim, nosi tytuł *Wojna chłopów tyrolskich a polityka Wenecji (1925—1932)*.

Z. Wirth, zmarły niedawno członek komitetu redakcyjnego rocznika „Historica”, omówił w swym artykule najważniejsze zabytki architektury czeskiego renesansu, widząc w nich wysoce wykształcony styl regionalny, który — jako odmiana sztuki włoskiej — poza ziemią czeską — zdaniem Wirtha — nie zaznaczył się prawie nigdzie tak wyraźnie. Artykuł opublikowany został w języku niemieckim. Ilustrują go 22 zdjęcia z teki Archiwum Państwowego Instytutu Konserwacji Zabytków i Ochrony Przyrody.

J. Kořalka w języku niemieckim zamieścił artykuł na temat niemiecko-

austriackiej kwestii narodowej u początków tworzenia się partii socjaldemokratycznej w latach sześćdziesiątych ubiegłego stulecia. Równocześnie autor omawia także czeską kwestię narodową w tym czasie na tle politycznych ruchów robotniczych w środkowej Europie. Autor artykułu skupia główną uwagę na stosunku poszczególnych ugrupowań niemieckiego ruchu robotniczego do rozwoju sytuacji politycznej i do ruchów robotniczych tego czasu na czeskich i austriackich ziemiach byłej monarchii habsburskiej.

Kolejny artykuł to rozprawa Juraj Kramera pt. *Zagraniczne wpływy na rozwój słowackiego ruchu autonomicznego*. We wstępie autor omawia różnice wynikiem z odmiennych warunków rozwoju ekonomicznego etnicznie niezwykle bliskich sobie Słowaków i Czechów. Czechy w ramach monarchii austriackiej były krajem względnie wysoko zindustrializowanym, Słowacja zaś, pod zaborem węgierskim pozostała krajem o charakterze rolniczym. Stąd różnice społeczne, różnice w stopniu uświadomienia narodowego i politycznego. Nie można ich było zlikwidować w ramach kapitalistycznego państwa, które przemocą zgniotło w l. 1919—1920 rewolucyjny zryw czechosłowackiego proletariatu. Sprzeczności klasowe i społeczne pozostały, zaś polityczne i gospodarcze przemiany nowego państwa jeszcze je pogłębiły. Przemysł czeski konkurował ze słabą przemysłowo Słowacją. Biedota wiejska Słowacji ulegała tym łatwiej wpływowi klerykałnym i nacjonalistycznym. Na tym tle szerzyły się antyczeskie i separatystyczne nastroje, potęgowane z zagranicy, głównie przez Niemcy, Węgry i — jak dowodzi autor — koła wojskowe przedwrześniowej Polski.

Na temat puczu irredenty niemieckiej na ziemiach czeskich po I wojnie światowej piszą w języku angielskim Jaroslav César i Bohumil Černý. Artykuł omawia wypadki z l. 1918—19. Już wtedy irredentyści niemieccy zmierzali do oderwania od Czech $\frac{1}{3}$ ich terytorium z 3 mln nie tylko niemieckiej ludności. Na przestrzeni więc 40 lat cele szowinistów niemieckich były zawsze te same, choć zmieniała się nieco taktyka ich postępowania. Autorzy zwrócili szczególnie uwagę na postawę tzw. „demokratycznych” ugrupowań niemieckich w Czechosłowacji w tym czasie.

Alice Teichová jest autorką rozprawy pt. *Wielka Brytania w sprawach europejskich*, a dotyczącej okresu od 15 marca do 21 sierpnia 1939 r. Autorka dowodzi, iż gabinet Chamberleina nie był w rzeczywistości szczerze zainteresowany w utworzeniu systemu zbiorowego bezpieczeństwa przeciwko agresywnym planom hitlerowskich Niemiec. Nawiązanie rozmów anglo-francusko-radzieckich miało służyć — zdaniem Teichovej — dla uspokojenia brytyjskiej opinii publicznej i do wywarcia pewnej presji na Niemcy. W rzeczywistości zaś rząd Wielkiej Brytanii zainteresowany był w osłabieniu pozycji Związku Radzieckiego i skierowaniu przeciwko niemu hitlerowskiej agresji. Artykuł opublikowany w języku angielskim uzupełniają szczegółowe tablice chronologiczne.

Podobnie jak w poprzednich numerach „Historica” III zawiera bibliografię adnotowaną czechosłowackich prac dotyczących teorii i historii sztuk pięknych. Bibliografia ta w opracowaniu Jindřicha Šámal'a obejmuje prace wydane w r. 1959. Ludvik Kunz zestawiał podobną bibliografię obejmującą prace wydane w l. 1940—1959, a dotyczące czeskiego folkloru. Čestmir Huječek zamyka III numer „Historica” kroniką życia naukowego Czechosłowacji za r. 1959. Dział bibliografii i kroniki opublikowany został w języku francuskim.

Janusz Sobczak

LESZEK GOLIŃSKI: *Samotnik z ulicy Północnej. Reportaże z podróży po Niemieckiej Republice Demokratycznej*. Wydawnictwo Poznańskie, Poznań, 1961, s. 185. — MARIAN TURWID: *Noc nad doliną*. Wydawnictwo Poznańskie, Poznań, 1961, s. 146. — BRONISŁAW WIERNIK: *Anne-Marie*. „Książka i Wiedza”, Warszawa, 1962.